

ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ, ВІКТИМОЛОГІЧНИЙ ТА СОЦІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

INCITEMENT TO SUICIDE: CRIMINAL-LEGAL, VICTIMOLOGICAL AND SOCIOLOGICAL ASPECTS

Зінченко І.О., к.ю.н., доцентка,
доцентка кафедри кримінального права № 2

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Черниш В.В., студент III курсу міжнародно-правового факультету

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена висвітленню особливостей доведення до самогубства як різновиду кримінального правопорушення. Проаналізовано підходи різних учених щодо визначення ключових аспектів доведення до самогубства, таких як Л. Кругликова, С. Улезька, В. Тюніна, О. Гусак та інші. Досліджено поняття «доведення до самогубства» у кримінально-правовому аспекті, а саме розкрито елементи складу відповідного кримінального правопорушення. Охарактеризовано такі різновиди об'єкта цього кримінального правопорушення, як родовий, безпосередній основний, а також безпосередній додатковий. Розглянуто такі форми об'єктивної сторони доведення до самогубства, як жорстоке поводження з особою; шантаж; систематичний протиправний примус до дій, що суперечать волі винної особи; систематичне приниження людської гідності потерпілого; схилення до самогубства, а також інші дії, що сприяють вчиненню самогубства. Визначено суб'єкта цього кримінального правопорушення, а також особливості його поведінки. Досліджено підходи науковців щодо визначення суб'єктивної сторони цього кримінального правопорушення, а саме щодо визначення форми вини. Розглянуто такі факультативні ознаки суб'єктивної сторони доведення до самогубства, як мотиви, цілі, емоції. Досліджено відповідне поняття з боку такої науки, як віктимологія, а саме виділено найбільш типові категорії осіб, які схильні стати жертвами відповідного кримінального правопорушення: неповнолітні; дорослі жінки, які потерпають від домашнього насильства; військовослужбовці за призовом. Визначено характерні риси особистості жертви, такі як незавершеність становлення особистості і психіки; слабкий фізичний і недостатній інтелектуальний розвиток тощо. Розглянуто основні детермінанти доведення до самогубства (сімейно-побутові; недотримання батьківських обов'язків з опіки дітей; тримання в місцях позбавлення волі). Досліджено соціологічний аспект доведення до самогубства, а саме основні фази регламентації самогубства у суспільстві. Розглянуто погляди деяких учених щодо права особистості на самогубство та особливості ставлення суспільства до відповідного діяння.

Ключові слова: доведення до самогубства, кримінальне правопорушення, елементи складу кримінального правопорушення, жертва, право на самогубство.

The article is devoted to the peculiarities of incitement to suicide as a kind of criminal offense. Analyzed the approaches of various scientists to determine the key aspects of incitement to suicide, namely L. Kruglikov, S. Ulezko, V. Tyunin, O. Gusak and others. Studied the concept of «incitement to suicide» in the criminal-legal aspect, namely revealed the elements of the composition of the relevant criminal offense. Characterized such types of the object of this criminal offense as generic, direct main, as well as direct additional. Considered such forms of the objective side of incitement to suicide as ill-treatment of a person; blackmail; systematic unlawful coercion to actions contrary to the will of the guilty person; systematic humiliation of the human dignity of the victim; suicidal tendencies, as well as other actions that contribute to suicide. Identified the subject of this criminal offense, as well as the peculiarities of his behavior. Studied the approaches of scientists to determine the subjective side of this criminal offense, namely to determine the form of guilt. Considered such optional features of the subjective side of incitement to suicide as motives, goals, emotions. Investigated the corresponding concept from such science as victimology, namely the most typical categories of persons who are inclined to become victims of the corresponding criminal offense, namely: minors; adult women who suffer from domestic violence; conscripts. Determined the characteristic features of the victim's personality, such as incomplete formation of personality and psyche; weak physical and insufficient intellectual development, etc. Considered the main determinants of suicide (family and household; non-compliance with parental responsibilities for child custody; detention in places of imprisonment). Studied the sociological aspect of incitement to suicide, namely the main phases of suicide regulation in society. Considered the views of some scholars on the right of an individual to suicide and the peculiarities of society's attitude to the relevant act.

Key words: incitement to suicide, criminal offense, elements of the criminal offense, victim, right to commit suicide.

Постановка проблеми. Конституція України у статті 3 встановлює, що «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1].

Чи найважливішим серед сукупності прав і свобод, які визначають правовий статус громадянина в державі, є право людини на життя. Подібна значущість права людини на життя і те, що життя є найвищою соціальною цінністю, що охороняється законом, ставить на одне з перших місць перед органами влади й управління завдання з її захисту. Потужним фактором забезпечення виконання цього завдання є кримінальне законодавство.

Зокрема, Кримінальний кодекс України містить низку норм, які охороняють право людини на життя. У їх числі – доведення до самогубства.

Доведення до самогубства становить значну суспільну небезпеку. Воно характеризується не тільки тим, що являє собою посягання на природне невід'ємне право людини –

право на життя, але й винятковим цинізмом, підступністю, аморальністю і спрямованістю проти гуманістичних начал у взаєминах між людьми.

Ситуація ускладнюється ще й тим, що дані офіційної статистики не відображають реального стану кримінальних суїцидів. Доведення до самогубства має глибоко латентний характер, який зумовлений юридично-технічною недосконалістю ст. 120 ККУ, а також складністю і неоднозначністю визначення кримінально-правового характеру самогубства.

У зв'язку з цим важливе значення в практиці боротьби зі злочинністю має приведення законодавства про відповідальність за доведення до самогубства у відповідність із дійсністю, що складається нині в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо дослідження різноманітних аспектів доведення до самогубства протягом останніх років залишається дуже важливим та актуальним у колах багатьох науковців. Зокрема, теоретичним підґрунтям для дослідження цієї теми стали наукові праці таких учених, як Л. Кругликов [2], С. Улезько [3], В. Тюнін [4], О. Гусак [5] та інші.

Метою статті є дослідження кримінально-правового, вікімологічного та соціологічного аспектів доведення до самогубства.

Виклад основних положень. Під час розгляду саме кримінально-правового аспекту доведення до самогубства хотілося б розпочати саме з розкриття об'єктивних ознак відповідного кримінального правопорушення.

Насамперед хотілося б відзначити, що в теорії кримінального права йде дискусія про необхідність виділення ще одного об'єкта – міжродового, який буде розташовуватися між загальним і родовим об'єктами [2].

С.І. Улезько вважає, що такий об'єкт являє собою систему близьких (але не завжди однорідних) і взаємопов'язаних суспільних відносин, яким заподіюється або може бути завдано шкоди злочином, і пропонує іменувати його «інтегрованим» [3]. Професор В.І. Тюнін називає такий об'єкт типовим [4]. Нині цей об'єкт не знайшов закріплення в Кримінальному кодексі України, а існує лише в теорії. Однак, якщо уважно вивчити положення ст. 1 ККУ, то одним із завдань кримінального законодавства є охорона прав і свобод людини і громадянина, що дає нам змогу судити про можливу наявність такого об'єкта, який являє собою суспільні відносини, що забезпечують дотримання прав і свобод людини і громадянина.

Досить влучну характеристику ключових різновидів об'єкта цього кримінального правопорушення надала науковець О.А. Гусак. Вона зазначає, що «родовим об'єктом зазначеного діяння є суспільні відносини, пов'язані із забезпеченням конституційного права на життя та здоров'я особи. Об'єктом правопорушення, передбаченого статтею 120 КК України, є група однорідних суспільних відносин, що забезпечує безперешкодну реалізацію невід'ємного права на життя людини та на захист її від протиправних посягань. Безпосереднім основним об'єктом доведення до самогубства є суб'єктивні відносини, що мають своїм змістом право особи на життя, на вільний вибір у розпорядженні своїм життям, реалізацію та охорону цього права. Додатковим об'єктом є людська честь та гідність, на які справляється негативний психологічний вплив, що сприяє формуванню у потерпілого негативного психологічного комплексу із приводу уявлення про свою особистість» [5].

Щодо об'єктивної сторони відповідного кримінального правопорушення варто зазначити, що воно вчиняється у таких формах, як: 1) жорстоке поводження з особою; 2) шантаж; 3) систематичний протиправний примус до дій, що суперечать волі потерпілої особи; 4) систематичне приниження людської гідності потерпілого; 5) схиляння до самогубства, а також інші дії, що сприяють вчиненню самогубства.

Зазначені діяння мають призводити до такого наслідку, як самогубство або ж замах на нього.

Першою формою об'єктивної сторони доведення до самогубства є жорстоке поводження з особою. Варто сказати, що відповідне поняття є оціночним. Жорстоке поводження характеризується безжалісною, брутальною поведінкою винного, яка заподіює потерпілому фізичні та психічні страждання. Жорстоке поводження з потерпілим може виражатися як у діях (побиття, тортури, катування), так і в бездіяльності (позбавлення волі, їжі, води, одягу). При цьому жорстоке поводження з потерпілим не може бути одиничним випадком, а повинно мати систематичний характер [6]. Саме система вчинків, пов'язаних єдиним умислом, відображає загальну лінію поведінки суб'єкта і може свідчити про характер його поводження з потерпілим [7].

Щодо такої форми об'єктивної сторони, як шантаж, варто зауважити, що в науковій літературі містяться різні визначення відповідного поняття. Деякі автори зазначають, що шантаж – це погроза (заякування погрозою) розголошити відомості, які потерпілий бажає зберегти в таємниці,

або такі, що можуть його принизити чи скомпрометувати [8]. Також пропонується таке визначення шантажу, як «заякування винним потерпілого завданням йому шкоди шляхом розголошення як дійсних, так і неправдивих конфіденційних відомостей, які останній бажає зберегти в таємниці, а також заподіянням іншої шкоди з метою поставити потерпілого в залежне становище або створити іншу, вигідну для винного, обстановку» [9].

Систематичний протиправний примус до дій, що суперечать волі потерпілої особи, – це фізичний або психічний вплив на особу з метою спонукання її до дій, вчинення яких заборонене законодавством [10]. Варто звернути також увагу на те, що відповідний протиправний примус має бути систематичним, тобто повторюватися. У контексті цього способу доведення до самогубства позитивною є вказівка на те, що протиправний примус стосується тільки дій, що суперечать волі особи, адже особа може під впливом примусу вчинити певні дії і за власною волею.

Систематичне приниження людської гідності потерпілого має місце тоді, коли винний цинічно поводить з потерпілим, піддає його принизливому поводженню, насміхається над його недоліками, знущається над ним, поширює про нього ганебні відомості тощо. Причому ці факти повинні бути не поодинокими, а систематичними, тобто мати місце більш ніж два рази і відображати єдину лінію поведінки суб'єкта прояву принизливого поводження з потерпілим.

Воно може виражатися в нанесенні образ, поширенні неправдивих відомостей, цькуванні, несправедливій критиці тощо. У службових взаєминах систематичне приниження людської гідності може проявлятися в необґрунтованих зауваженнях, несправедливих стягненнях, позбавленні заслужених заохочень [11]. Не може бути визнано приниженням людської гідності повідомлення або поширення в пристойній формі правдивих відомостей, які применшують гідність потерпілого.

Щодо розгляду такої форми об'єктивної сторони доведення до самогубства, як схиляння до самогубства, а також інші дії, що сприяють вчиненню самогубства, то хотілося б звернутися до поглядів ученої І.О. Зінченко. Вона зазначає, що «під схилянням до самогубства слід розуміти будь-які умисні ненасильницькі дії винного, спрямовані на формування у потерпілої особи свідомого наміру заподіяти собі смерть. Такі дії можна розглядати як особливий вид підбурювання, причому вони можуть бути як разовими, так і багаторазовими. Схиляння може вчинюватися тільки шляхом активних дій і тільки щодо конкретної особи. Способи схиляння можуть бути різними: умовляння, переконання, заякування, навіть пропозиція піти з життя разом тощо. Указуючи на інші дії як ознаку цього кримінального правопорушення, законодавець вдається до відкритого їх переліку. Це означає, що за наявності до цього підстав будь-які дії особи, спрямовані на збудження рішучості у іншої особи позбавити себе життя, можуть бути розглянуті як доведення до самогубства» [12].

Ч. 2 ст. 120 ККУ встановлює відповідальність за відповідне діяння, передбачене частиною першою, якщо воно вчинене щодо особи, яка перебувала в матеріальній або іншій залежності від винуватого, або щодо двох або більше осіб. Потрібно сказати, що в теорії кримінального права питання встановлення матеріальної залежності винної особи, в якій знаходиться потерпілий, не є складним. Матеріальна та інша залежність потерпілої особи полягає в тому, що особа не здатна самостійно, без участі винної особи, розпоряджатися або мати фінансові засоби, тобто перебуває на утриманні, а також не уповноважена в силу обставин, що склалися, представляти свої інтереси. До залежного положення варто віднести випадки доведення до самогубства педагогами своїх учнів [13].

Крім зазначених обставин, за ч. 2 ст. 120 КК кваліфікується доведення до самогубства або до замаху на самогубство двох або більше осіб.

Ч. 3 ст. 120 ККУ встановлює відповідальність за відповідне діяння, передбачене частиною першою або другою цієї статті, якщо воно було вчинено щодо неповнолітнього.

Далі варто розглянути суб'єктивні ознаки відповідного кримінального правопорушення. Почнемо з дослідження суб'єкта доведення до самогубства.

Суб'єкт цього кримінального правопорушення – осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Суб'єктом може бути особа, від якої потерпілий перебуває у службовій, матеріальній або іншій залежності, а також будь-яка особа.

Особливістю особистості злочинця, який вчинив доведення до самогубства, є недостатньо високий рівень або повна відсутність морально-етичних установок, співчуття, жорстокість і цинічне ставлення, що демонструється оточенню.

Питання про суб'єктивну сторону цього складу кримінального правопорушення викликає в науковій літературі великі суперечки. Одні вчені допускають тільки необережність, інші – лише непрямий умисел, треті – умисел (прямий або непрямий).

Так, М.К. Аніянц стверджував, що доведення до самогубства може бути здійснено з будь-якою формою вини [14]. Інші автори вважають, що доведення до самогубства або замаху на нього може бути скоєно як із прямим, так і з непрямим умислом. С.В. Бородін розглядав можливість здійснення зазначеного діяння не тільки з непрямим умислом, але й з необережності [15].

М.І. Халіков зазначає: «За загальним правилом доведення до самогубства відбувається з непрямим умислом. Проте не виключений і прямий умисел: винний доводить особу до самогубства навмисно, тобто передбачає, що його погрози, жорстоке поводження тощо створюють можливість або навіть неминучість самогубства потерпілого, і бажає такого результату» [16].

В.Ш. Аюпов, навпаки, вказує, що «винний повинен діяти з прямим умислом, тобто усвідомлювати суспільно небезпечний характер своїх дій, передбачати можливість або неминучість зазначеного вибору з боку потерпілого і бажати вибору потерпілого на користь здійснення ним самогубства» [17].

При доведенні до самогубства можливі і два види необережної форми вини (самовпевненість чи недбалість). У разі доведення до самогубства в результаті злочинної самовпевненості винний усвідомлює, що його протиправна поведінка стосовно іншої людини здатна підштовхнути останнього на самогубство, але в цьому конкретному випадку, на його думку, суїцид мало ймовірний, оскільки наявні обставини, які здатні запобігти цьому (наприклад, життєрадісний характер, його релігійні погляди, виховання).

Що стосується інших ознак суб'єктивної сторони, а саме мотивів, цілей, емоцій, то вони можуть відрізнятися в кожному конкретному випадку. Це можуть бути мотиви ревнощів, особистих неприязних відносин, давні образи тощо. Вони не мають значення для кваліфікації діяння в нинішній редакції ст. 120 ККУ і можуть бути враховані при призначенні безпосереднього покарання. Проте в реальному житті не можна виключити випадки доведення особи до самогубства за мотивами, домінуюче значення в конкретній ситуації яких може стати обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони, наприклад із корисливих мотивів. За загальним правилом, оскільки в цьому випадку мається посягання на додатковий об'єкт – суспільні відносини з охорони права власності, то наявний кваліфікований вид зазначеного діяння. Особа вчиняє дії, передбачені диспозицією ст. 120 ККУ, з корисливих мотивів, прагнучи заволодіти майном потерпілого або позбутися від майнової залежності.

Не менш важливим є дослідження **віктимологічного** аспекту доведення до самогубства. Варто зазначити, що доведення особи до самогубства або замаху на нього є складно доказовим складом злочину. Тут правоохоронним органам необхідно відрізнити просте самогубство від доведення до самогубства. Суїцид може статися з різних причин, тому необхідно встановити, чи сама особа прийшла до такого рішення, чи на неї вплинули дії злочинця. У зв'язку з цим судової практики за цією статтею невелика кількість.

Жертвами цього кримінального правопорушення можуть стати всі люди, незалежно від статі або віку. Однак за певних умов віктимна поведінка певних груп осіб підвищується.

Хотілося б виділити такі три категорії осіб, які схильні стати жертвою цього кримінального правопорушення:

1. Неповнолітні – досить велика кількість судової практики за подібними справами пов'язана з особами, які не досягли віку вісімнадцяти років. Специфічною особливістю, що підвищує віктимну поведінку підлітків, є слабка психіка. Це важливий фактор, оскільки в результаті виконання об'єктивної сторони кримінального правопорушення порушується природний розвиток дитини і виникає реальна загроза для життя внаслідок накопичення негативних емоцій.

Якщо проаналізувати висновки експертиз, які проводяться в обов'язковому порядку при розгляді та вирішенні цих категорій справ, можна зробити висновок, що у психічно здорової дитини протиправні дії розвивають ознаки важкого стресу, в результаті якого він приймає рішення вчинити самогубство. Ознаками гострої реакції на важкий стрес є: наростаюче психоемоційне напруження, зниження фону настрою, тривога, гостре почуття страху і, як підсумок, імпульсивне самогубство як деструктивний вихід із психотравматичної ситуації.

2. Дорослі жінки, які безпосередньо потерпають від домашнього насильства. Домашнє насильство – це систематичні і поступово наростаючі періоди фізичних, словесних, сексуальних, емоційних і економічних образ із метою залякування, контролю і навіювання почуття страху. Для того щоб уберегтися від насильства, жінка створює адаптивну систему поведінки (підпорядкування і пристосування під таку поведінку), яка є закріпленою реакцією на стрес. Крім ознак особистісної деформації, у жінок-жертв також спостерігаються клінічні наслідки сімейно-побутового насильства. Ці ознаки відповідають симптомам посттравматичного стресового розладу [18, с. 62].

Висновки експертів показують, що відносно жертв цього кримінального правопорушення відбувався тривалий процес насильства різних форм, у результаті чого у них розвивалися психічні розлади, підсумком яких став акт суїциду.

3. Військовослужбовці за призовом. Потенційні військовослужбовці – неповнолітні. Серед них багато людей різного розумового рівня, соціального статусу, фізичної підготовки. Крім цього, армія та інші військові формування України комплектуються особами, які мають відхилення: у стані здоров'я, в соціальній поведінці, з ознаками девіантної поведінки. Зазначених осіб налічується в середньому близько третини, що, згідно з даними військової віктимології, цілком достатньо для здійснення різного роду провокацій, що призводять до кримінальних правопорушень [19, с. 235].

Що стосується характерних рис особистості жертви, то до них належать такі: незавершеність становлення особистості і психіки; слабкий фізичний і недостатній інтелектуальний розвиток; наявність у поведінці особливостей, які сприймаються їх товаришами по службі як відхилення від норми і викликають негативну реакцію; замкнутість або спілкування у вузькому колі; непристосованість до самостійного життя, а також надія на допомогу батьків [20, с. 188].

Варто також зосередити свою увагу на розгляді детермінант доведення до самогубства. Хотілося би виділити такі три основні:

1) сімейно-побутові. Конфліктні ситуації в сімейно-побутових відносинах, пов'язані з жорстоким поведінням, погрозами і систематичним приниженням людської гідності є найбільш латентними. Складність в їх встановленні полягає в тому, що негативний розвиток сімейних відносин може протікати непомітно для оточення;

2) недотримання батьківських обов'язків з опіки дітей. Жертвами відповідного кримінального правопорушення є малолітні діти і підлітки як найменш захищена категорія громадян. Відсутність реальної можливості уникнути та запобігти насильству і жорстокості, що виникло стосовно них, а також наявність неформованої психіки, особливостю якої є неможливість знаходження виходу з гнітючої, тяжкої обстановки, яка сприяє високому відсотку смертності від доведення до самогубства;

3) тримання в місцях позбавлення волі. Встановлення доведення до самогубства в місцях позбавлення волі є досить складним щодо збору доказової бази процесом. Це зумовлено такими факторами, як: тюремна субкультура має значний вплив на засуджених осіб, що сприяє загальній латентності злочинності в цьому середовищі, в тому числі під час здійснення доведення до самогубства; осіб, які містяться в установах пенітенціарної системи, відносять до групи підвищеного суїцидального ризику [21].

Останнє питання, яке би хотілося розкрити, – це **соціологічний** аспект доведення до самогубства.

У суспільстві досить часто панує думка, що смерть є справою самої жертви. З іншого боку, можна зі впевненістю сказати, що загальнопоширена думка про самогубство вважає саме цей момент характерним, а внутрішній мотив такого роду вчинків, з цього погляду, не має певного значення. Вважається, що самогубство є перш за все поривом відчаю людини, яка більше не дорожить життям. Але в дійсності людина аж до самого останнього моменту прив'язана до життя, хоча ця прив'язаність і не заважає людині розлучитися з нею.

Якщо звернутися до історичних витоків цього питання, то потрібно зазначити, що регламентація самогубства пройшла через дві основні фази. У першій фазі особистості заборонено кінчати з собою самовільно, але держава може видати на це свій дозвіл (так, наприклад, в Афінах самогубство з дозволу сенату вважалося законним актом, якщо встановлювалося, що життя особи, яка хотіла покінчити з життям, стало нестерпним). Діяння стає аморальним лише в тому разі, коли його здійснюють окремі особи на свій страх без участі органів колективного життя. За певних обставин суспільство як би поступається і погоджується дозволити те, що принципово воно засуджує.

У другій фазі засудження має абсолютний характер і не допускає ніяких винятків. Можливість розпорядження людським життям, за винятком смерті як відплати за кримінальні правопорушення, віднімається вже не тільки у зацікавленого суб'єкта, але й навіть у суспільства. Цього права відтепер позбавлені як колективна, так й індивідуальна воля.

Суперечки щодо «права на самогубство» не вщухають і в наші часи. Так, Е. Дюркгейм стверджує, що самогубство повинно засуджуватися тому, що воно суперечить «культу людської особистості, на якому спочиває вся наша мораль» [22].

Але, на противагу поглядам Е. Дюркгейма, М.І. Ковальов підходить до цієї проблеми, з іншого боку – якщо людині дано право на життя, то вона повинна мати також право на смерть, а отже, не повинно піддаватися осуду (морально чи юридично) рішення людини за власним бажанням розлучитися з життям. Право на життя – природне право будь-якої людини. Воно, безперечно, існує, хоча і не фіксується в правових нормах в його безпосередньому вираженні.

У сучасному кримінальному законодавстві ніде не міститься заборона на самогубство. Чи можна з цього зробити висновок про право на самогубство? Деякі юристи вважають, що таке право має бути проголошено в законі.

М.І. Ковальов вважає, «що в правах, що стосуються сутності людського буття, не можна виходити тільки з зафіксованих в нормативному акті норм. Існуюче нормативістське уявлення про право, мабуть, повинно поширюватися тільки на дії, що здійснюються в суспільстві і стосуються взаємин людей між собою, але не на відносини людини зі своєю долею, якщо вона сама захотіла її обрати» [23].

З огляду на це, також постає проблемне питання стосовно права людини на самогубство. Хотілося би погодитися із поглядами вченої Е. Тарасової стосовно цього питання: «Я вважаю, що не сама людина є «господарем» свого життя – поза своєю волею вона народжується на світ, поза своєю волею вона й залишає його. І вже тим більше ці питання не підвладні «суспільству». Існує Вища сила, проти якої і відбувається злочин, коли людина, переступаючи межі дозволеного, бере на себе право, яке їй не належить, – розлучитися з життям» [24].

Висновки. Протягом усього часу життя суспільства тема скоєння людиною добровільного самогубства ніколи не знаходила єдиної оцінки з боку як простих громадян, так і вчених, суб'єктів правотворчої діяльності.

У реаліях теперішнього часу питання кваліфікації злочинних діянь за ст. 120 ККУ стоїть вкрай гостро, оскільки в судах спостерігається реальний дефіцит справ, які висвітлювали б цю статтю. Проблема полягає у вкрай складній системі доведення того факту, що в таких діях, як вчинення потерпілим самогубства, наявний вплив на психіку останнього ззовні. Для слідства становить велику складність встановлення наявності здійснення впливу на жертву, доведення її до самогубства.

Психіка людини – дуже складне явище, яке важко піддається вивченню збоку, саме тому проблематично з'ясувати достовірну причину скоєння самогубства, визначити, які розумові процеси могли відбуватися у потерпілого в момент скоєння суїциду. Можна припустити, що головною причиною суїцидів серед населення є комплекс економічних і соціальних факторів, але найбільшою мірою значення мають особисті фактори потерпілих, відчуття безвиході, що в сукупності призводить до прийняття потерпілим рішення накласти на себе руки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: станом на 1 березня 2019 року. Харків. Право, 2019. 76 с.
2. Кругликов Л.Л., Красильникова Е.А. Объект воспрепятствования законной профессиональной деятельности журналистов. *Уголовное право*. 2007. № 4. С. 48.
3. Улезько С.И. Классификация объектов преступления. *Общество и право*. 2013. № 4 (46). С. 71.
4. Тюнин В.И. Уголовно-правовая охрана отношений в сфере экономической деятельности: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. СПб., 2001. С. 21.
5. Гусак О.А. Кримінально-правова характеристика доведення до самогубства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2014. 20 с.
6. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации: под ред. В.И. Радченко, А.С. Михлина. СПб., 2007. С. 199.
7. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации: под ред. А.В. Бриллиантова. Москва, 2010. С. 410.
8. Міські Д.О. До проблеми визначення об'єктивної сторони доведення до самогубства. Херсон, 2017. С. 87-89.
9. Гусак О.А. Кримінально-правова характеристика суб'єктивної сторони доведення до самогубства. *Актуальні проблеми держави і права*. 2013. Вип. 69. С. 211–215.

10. Баулін Ю.В., Борисов В.І., Тютюгін В.І. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник, 5-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2015. 680 с.
11. Бурданова В.С. Расследование доведения до самоубийства: учебное пособие. СПб., 2001. С. 20-21.
12. Зінченко І.О., Шевченко Є.В. Проблемні питання кримінальної відповідальності за доведення до самогубства (ст. 120 КК України). *Економічна теорія та право*. 2021. № 1 (44). С. 118–142.
13. Полиди А.А., Шишкин А.А. Гипноз как способ совершения уголовных преступлений. *Молодежный научный форум: Гуманитарные науки*: электр. сб. ст. по мат. ХVІХVІІ междунар. студ. науч.-практ. конф. № 39–10 (16).
14. Анианц М.К. Ответственность за преступления против жизни по действующему законодательству союзных республик. Москва: Юрид. лит., 1964. С. 180.
15. Бородин С.В. Преступление против жизни. Москва: Юристь, 1990. С. 52.
16. Халиков М.И. Квалификация преступлений, направленных на лишение жизни по мотивам религиозной нетерпимости (религиозный экстремизм). *Вестник Удмуртского университета. Серия «Экономика и право»*. 2009. № 2 .
17. Аюпов В.Ш. К вопросу об объекте доведения до самоубийства. 2012. № 363.
18. Семерикова А.А. Психологические особенности виктимного поведения женщин в ситуации домашнего насилия 2015. Т. 9, № 1 (57). С. 57–66.
19. Оноколов Ю.П. Необходимо виктимологическое направление профилактики преступности военнослужащих. 2010. № 2. С. 233–236.
20. Эминов В.Е. Преступность военнослужащих. Исторический, криминологический, социально-правовой анализ, 1999. 260 с.
21. Зотов П.Б. Суицидальное поведение заключенных под стражу и осужденных. Суицидология. Том 8. 2017. № 2 (27). С. 61.
22. Дюркгейм Э. Самоубийство. Социологический этюд. СПб., 1988.
23. Ковалев М.И. Права на жизнь и право на смерть. Законность. 1992. № 9.
24. Тарасова Э. Х. Доведение до самоубийства: социологический и уголовно-правовые аспекты, 2003. Вып. 2 (7).